

УДК 349.2

Бачук В. Б.,

*старший викладач, кафедра конституційного права та галузевих
дисциплін, Навчально-наукового інституту права
(Національний університет водного господарства та
природокористування)*

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОХОРОНИ ПРАЦІ НЕПОВНОЛІТНІХ ЯК МОЖЛИВІСТЬ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ В ТРУДОВЕ ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ

Постановка проблеми. На сьогоднішній день в умовах інтенсивного реформування європейського простору в аспекті створення нових галузей законодавства, досить актуально постає необхідність змін і вдосконалення проблем забезпечення прав і свобод людини, особливо чіткого регулювання статусу неповнолітніх та ефективності і надійності їх правового захисту в трудовому законодавстві. Активною рушійною силою для процвітання суспільства в майбутньому є молодь, як потужний локомотив успішної держави. Дитяча праця зустрічається в багатьох країнах і з раннього віку.

Розглядаючи проблему правового регулювання охорони праці неповнолітніх, варто зупинитись на фізіологічних, психологічних та

© Бачук В. Б., 2019

© Національний університет «Острозька академія», 2019

-
- Міжнародний досвід правового регулювання охорони праці неповнолітніх як можливість імплементації в трудове законодавство України / Бачук В. Б. // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2019. – № 1(19) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2019/n1/18bvbvtzu.pdf>.

вікових особливостях, які вимагають окремого правового захисту, турботи та забезпеченні умов для нормального розвитку та освіти.

Аналіз останніх досліджень. Варто зауважити, що актуальність даної теми була висвітлена в певній мірі в працях О.В. Бокова, Ю.В. Грицяя, О.І. Золулі, В.В. Жернакова, Д.О. Карпенка, Л.В. Мединської, В.Ф. Пузирного, О.С. Реус, Ю.М. Щотової, Н.С. Пузириної та інших.

Мета статті – розгляд сутності, аналіз міжнародного досвіду та особливості правового регулювання праці неповнолітніх, та надання пропозицій для імплементації в законодавстві України.

Виклад основного матеріалу. Відповідно ст.43 Конституції України право людини на працю є життєво важливим, та визначає умови реалізації в суспільстві. Важливим складовим ресурсом для успішного розвитку суспільства в майбутньому є готовність до виробничої праці численної категорії – молоді. Бажання працювати, та таким чином реалізовувати свою самостійність і незалежність, є цілком нормальним та природним прагненням будь-якої молоді людини. Особливо така тенденція спостерігається в літній період і вільний від навчання час, коли для молоді є безліч варіантів для пошуку роботи та реального підробітку, з отриманням пристойної заробітної плати. Актуальним на даний час є те, що дуже часто роботодавці використовують працю неповнолітніх громадян. При влаштуванні на роботу особи, які не досягли повноліття, в більшості випадків не обізнані зі своїми правами, гарантіями та умовами праці, які регламентуються законодавством. На даний час гостро постає питання трудової зайнятості неповнолітніх, оскільки з раннім початком трудової діяльності є ймовірність перевищення фізіологічних можливостей, що в свою чергу може негативно позначатися на здоров'ї дитини, її подальшому фізичному, психічному та соціальному розвитку. Основним Законом України неповнолітнім працівникам не лише надається

▪ Міжнародний досвід правового регулювання охорони праці неповнолітніх як можливість імплементації в трудове законодавство України / Бачук В. Б. // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2019. – № 1(19) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2019/n1/18bvbvtzu.pdf>.

право на працю на рівні з іншими, але й гарантується встановлення для них особливого правового механізму реалізації соціально-трудова прав, та підвищення охорони їхньої праці.

Варто зазначити про існування низки проблемних питань в правовому регулюванні трудової зайнятості дітей, які необхідно вирішувати для забезпечення їх правового захисту. В першу чергу слід акцентувати увагу на видах діяльності, де використовується праця дітей, і чітко сформулювати таке поняття як «легка робота для неповнолітніх», крім того, неоднозначним в національному законодавстві є визначення віку початку трудової діяльності для неповнолітніх, робота в якому не наносить шкоди їх здоров'ю, моралі та освіті.

Слід особливо звернути увагу на ратифікацію Верховною Радою України Європейської соціальної хартії (переглянутої) та взятих Україною на себе зобов'язань щодо обов'язкового виконання деяких статей та пунктів частини II Хартії.

Так, у статті 7 Європейської соціальної хартії (переглянутої), зазначено, що мінімальний вік прийняття на роботу становить 15 років, за винятком дітей, які залучаються до виконання робіт, визнаних легкими роботами, які не завдають шкоди здоров'ю дітей, їхній моралі або освіті. Крім того, стаття визначає і певні заборони щодо робіт, де умови праці визнано небезпечними і шкідливими для здоров'я; праці осіб, які ще здобувають обов'язкову освіту, яка може порушувати процес їхнього повного навчання; робіт, де тривалість робочого часу не відповідає потребам розвитку молодих працівників і, особливо, потребам у професійній підготовці тощо[1].

Праця неповнолітніх постійно привертає до себе увагу міжнародного суспільства, що знаходить своє втілення в національному законодавстві: Кодексі законів про працю України, законах України „Про охорону праці”,

▪ Міжнародний досвід правового регулювання охорони праці неповнолітніх як можливість імплементації в трудове законодавство України / Бачук В. Б. // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2019. – № 1(19) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2019/n1/18bvbztu.pdf>.

„Про зайнятість населення”, „Про охорону дитинства”, наказах Міністерства охорони здоров'я України та ін. Відповідно до трудового договору у більшості зарубіжних країн неповнолітні є рівноцінними з дорослим штатом працюючих. Та охорона трудової діяльності, відпустки та робочі години для таких працівників регулюються законодавчими важелями різних країн і надає певні пільги.

Правове регулювання охорони праці неповнолітніх займає особливе місце у міжнародній спільноті, їй відведено багато конвенцій та рекомендацій МОП.

В різних країнах існують різні вікові обмеження, які залежать від певного виду діяльності. Наприклад, в Єгипті законом встановлений мінімальний вік для всіх видів роботи - 12 років, на Філіппінах - 14, в Гонконзі - 15. У Перу діють різні норми: в сільському господарстві мінімальний вік - 14 років, в промисловості - 15; в глибоководному риболовецькому промислі - 16, а для роботи в портах і в морі - 18. У більшості країн існує відмінність між легкими і небезпечними видами робіт, причому мінімальний вік для виконання легких робіт зазвичай становить 12 років, а для виконання небезпечних робіт - від 16 до 18 років [3].

В Україні згідно з чинним законодавством особи, які досягли 16 років можуть укладати трудові договори. Як виняток, приймають на роботу осіб по досягненню п'ятнадцяти років і лише за згодою батьків чи опікунів. Для осіб, які не досягли даного віку, можливе укладання трудового договору з учнями загальноосвітніх шкіл, професійно-технічних і середніх спеціальних навчальних закладів для виконання робіт легкої категорії, що не шкодить здоров'ю і не порушує навчання, у вільний від процесу навчання час після досягнення ними 14-річного віку за згодою одного з батьків або особи, яка здійснює опіку над даною особою [4].

▪ Міжнародний досвід правового регулювання охорони праці неповнолітніх як можливість імплементації в трудове законодавство України / Бачук В. Б. // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2019. – № 1(19) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2019/n1/18bvbvtzu.pdf>.

Варто зауважити, що Конвенція Міжнародної організації праці про мінімальний вік для прийому на роботу № 138, яка ратифікована Верховною Радою України передбачає, що кожний член Організації, для якого ця Конвенція є чинною, зобов'язується здійснювати національну політику, що має на меті забезпечення ефективної ліквідації дитячої праці й поступове підвищення мінімального віку для прийому на роботу до рівня, який відповідає найповнішому фізичному та розумовому розвитку підлітків. Мінімальний вік для прийому на роботу не повинен бути нижчим, ніж вік закінчення обов'язкової шкільної освіти та, в будь-якому випадку, не нижчим, ніж 15 років. При цьому Конвенція встановлює виняток для держав-членів Міжнародної організації праці, чия економіка й система освіти недостатньо розвинені, може після консультацій із зацікавленими організаціями роботодавців і працівників, де такі існують, спочатку встановити вік у 14 років як мінімальний [2].

Крім того, у статті 3 Конвенції зазначається, що мінімальний вік для прийому на будь-який вид роботи за наймом або іншої роботи, яка за своїм характером або через умови, у яких вона здійснюється, може завдати шкоди здоров'ю, безпеці чи моральності підлітка, не може бути нижчим, ніж 18 років [2].

В українському законодавстві розрізняють такі поняття, як «неповнолітні», «особи, які не досягли 18 років», «особи віком від 16 до 18 років», «особи віком від 15 до 16 років», «особи молодші 18 років» та інші. Та сам аспект регулювання даних груп суб'єктів трудових відносин єдиний, що об'єднує їх в одну категорію суб'єктів трудового права для законодавця.

Досить цікавим для дослідження правового регулювання праці неповнолітніх є міжнародний досвід деяких країн світу. Вартим уваги є виконання трудової діяльності неповнолітніми Німеччини, де вони

▪ Міжнародний досвід правового регулювання охорони праці неповнолітніх як можливість імплементації в трудове законодавство України / Бачук В. Б. // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2019. – № 1(19) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2019/n1/18bvbztu.pdf>.

передусім, захищені від посягання на їх здоров'я, і при цьому робота не може бути перешкодою для їх всебічного розвитку.

В законі про охорону праці неповнолітньої молоді (Jugendarbeitsschutzgesetz) визначено вік початку трудової діяльності, тривалість робочого дня (тижня), перелік важких та небезпечних видів робіт або перелік невідповідних для них робіт. Відповідно до цього закону діти віком від 13 до 15 років, які зобов'язані відвідувати школу впродовж повного учбового дня, мають можливість періодично протягом не більше 2-3 годин в день здійснювати розповсюдження газет, журналів, інформаційних бюлетнів, рекламних листків та проспектів; можуть працювати в приватному та сільськогосподарському домогосподарстві, також виконувати доручення членів домогосподарств, доглядати за дітьми та іншими членами домогосподарства, також допомагати при виконанні учбових завдань, догляді за домашніми тваринами, здійснювати закупівлю продуктів та товарів (крім алкогольних), можуть допомагати у підготовці до продажу сільськогосподарської продукції; допомагати при проведенні спортивних занять та заходів, а також непромислових акцій, заходів релігійних об'єднань, союзів і партій, якщо ці роботи є легкого характеру і придатні для дитячого організму та ін.

При цьому неприпустимою для дітей у віці від 13 до 15 років і підлітків у віці від 15 до 18 років вважається робота, яка пов'язана з необхідністю регулярно виконувати ручні дії з вантажем, що перевищує 7,5 кг, або нерегулярні операції з вантажем, що перевищує 10 кг [9].

Дослідивши загальні правила найму неповнолітнього на роботу в США, Великобританії, Австралії, Канаді і Німеччині, можна зробити висновок, що вони дуже схожі. У даних країнах роботодавець, який найняв на роботу неповнолітнього, обов'язково має дотримуватись наступних вимог: неповнолітній не повинен працювати під час процесу навчання;

▪ Міжнародний досвід правового регулювання охорони праці неповнолітніх як можливість імплементації в трудове законодавство України / Бачук В. Б. // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2019. – № 1(19) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2019/n1/18bvbvtzu.pdf>.

денна зайнятість не повинна перевищувати трьох годин на звичайний навчальний день (не більше 18 годин на тиждень), у вихідні підліток повинен працювати не більше 8 годин; під час канікул трудова діяльність не перевищує не більше 40 годин на тиждень; вихід на зміну для підлітка починається не раніше сьомої години ранку, а закінчується не пізніш 19 годин [6]. В Білорусії для них передбачений скорочений робочий час, а саме 35 годин на тиждень. Неповнолітній може виконувати лише легку роботу, яка визначена Переліком легких видів робіт, які можуть виконувати особи у віці від 14 до 16 років, затвердженим Постановою Міністерства охорони здоров'я Республіки Білорусь від 29 квітня 2000 р. № 9. Перелік є вичерпним, і роботодавець не може залучати до роботи неповнолітнього, яка не передбачена цим Переліком [5].

Цікавим є досвід правового регулювання охорони праці неповнолітніх в Росії. Так, ст. 63 Трудового кодексу Росії встановлено диференційований підхід до визначення часу початку трудової діяльності (загальний вік — 16 років; після отримання загальної освіти або залишення загальноосвітнього закладу — 15 років; за згодою одного з батьків або особи, яка їх заміняє — 14 років, а у виняткових випадках з більш раннього віку). [8].

Варто зазначити, що Кодекс праці республіки Польща у ст. 190 визнає неповнолітніми осіб з 16 до 18 років і забороняє приймати на роботу осіб молодше 16 років. Обов'язковими умовами, за яких допускається прийняття на роботу неповнолітнього, є:

- а) закінчення гімназії;
- б) наявність медичного висновку, який підтверджує, що робота даного виду не загрожує стану його здоров'я. [7].

В Україні відповідно до чинного законодавства для осіб до 17 років передбачено робочий час не більше 36 годин на тиждень. Для осіб віком 15-16 років, а також для учнів від 14 до 15 років, які працюють під

▪ Міжнародний досвід правового регулювання охорони праці неповнолітніх як можливість імплементації в трудове законодавство України / Бачук В. Б. // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2019. – № 1(19) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2019/n1/18bvbvtzu.pdf>.

час канікул, встановлено зайнятість 24 години на тиждень. Для неповнолітніх, які працюють під час навчального року зайнятість не може перевищувати половини встановлених максимальних норм скороченого робочого часу, а саме не більше 18 годин на тиждень (при максимально допустимій для його віку 36 годин) [4].

В питанні тривалості щорічної оплачуваної відпустки для працівників, які не досягли повноліття - то в вище названих країнах 15-річні особи мають право на відпустку, тривалість якої становить 30 робочих днів, 16-річні - 27 робочих днів, а 17-річні - 25 робочих днів [6]. У відповідності до КЗпП України, неповнолітні працівники, не залежно від вікових категорій, мають право на щорічну оплачувану відпустку тривалістю 31 календарний день. Цікавим в цьому дослідженні є те, що рівень норм з охорони праці неповнолітніх у зарубіжних країнах різниться. До прикладу – для молоді існує спеціальна подовжена відпустка у ФРН, Італії, Норвегії, але вона відсутня в інших країнах. Обмеження та заборона праці підлітків у нічний час притаманна таким країнам як Італія, Швеція, Іспанія, чого немає в більшості інших країн.

Законодавство європейських країн передбачає диференційований підхід до віку неповнолітніх працівників в питанні тривалості щорічної оплачуваної відпустки, що справедливо, так як в більш ранньому віці молодому організму потрібно набагато більше часу для відновлення сил як фізично, так і морально, ніж дорослій людині [6].

Ще одним цікавим аспектом є проведення медичних обстежень для неповнолітніх, які працюють. У Німеччині оплата витрат на медичне обстеження неповнолітніх здійснюється державою, але ніяк не роботодавцем. В Україні та інших країнах СНД медичне обстеження проводиться за рахунок роботодавця. Слід зазначити, що повноцінне медичне обстеження для прийняття на роботу неповнолітня особа має

-
- Міжнародний досвід правового регулювання охорони праці неповнолітніх як можливість імплементації в трудове законодавство України / Бачук В. Б. // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2019. – № 1(19) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2019/n1/18bvbvtzu.pdf>.

пройти в будь-якій країні однаково. Крім того, обов'язково має проходити заплановані медичні огляди, пов'язані з контролем стану здоров'я працівників на підприємстві.

У випадку порушення роботодавцем встановленого трудового законодавства в країнах ЄС розцінюється або як порушення громадського порядку, або як кримінальні діяння, які кореспондують до сплати штрафу, що становить до 15 тисяч євро [6]. Роботодавець, який тричі був засуджений до сплати штрафу за таке порушення даного закону, позбавляється права брати на роботу підлітків. В Україні окрім адміністративної та кримінальної відповідальності за порушення законодавства про працю також застосовуються фінансові санкції, в залежності від виду порушення.

Ще одна важлива відмінність законодавства європейських країн, зокрема Німеччини, Фінляндії, Швеції тощо, від українського полягає в тому, що воно зобов'язує кожного роботодавця, у якого працюють підлітки, вивісити на видному місці текст основних положень Закону про охорону праці неповнолітньої молоді.

Як в Україні так і в інших державах ЄС законодавство покладає зобов'язання на роботодавця вести реєстр працівників, які не досягли 18-річного віку, з обов'язковим вказуванням дати народження працівника, звільняти даних працівників, крім додержання загального порядку звільнення, також потребує згоди районної (міської) служби у справах дітей. Батьки чи опікуни можуть розривати трудовий договір з неповнолітнім, коли продовження його чинності загрожує здоров'ю неповнолітнього або порушує його законні інтереси.

Одностайним для правового регулювання праці неповнолітніх всіх країн, в тому числі і України, є заборона працювати в нічний час,

▪ Міжнародний досвід правового регулювання охорони праці неповнолітніх як можливість імплементації в трудове законодавство України / Бачук В. Б. // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2019. – № 1(19) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2019/n1/18bvbztu.pdf>.

надурочно, важка робота та робота, яка несе в собі шкідливі і (або) небезпечні умови праці.

Висновки. Підсумувавши вищевикладене, можна зазначити, що аналіз міжнародного досвіду кореспондує краще бачення законодавства України та надає можливість пошуку способів удосконалення даної системи. Провівши паралель між працею неповнолітніх закордоном та в Україні, стає помітним набагато ширший обсяг прав та суворе дотримання їх гарантій на зарубіжному просторі. Проведений правовий аналіз міжнародного досвіду щодо праці неповнолітніх чітко регламентує, що українське законодавство потребує вдосконалення щодо однозначного визначення мінімального віку початку трудової діяльності, поняття «легкої роботи для неповнолітніх», умов їх праці та прийняття окремого нормативно-правового акту, в якому буде чітко визначено перелік видів легких робіт для неповнолітніх. Адже неповнолітня працююча молодь є специфічною групою населення з відмінним правовим положенням, наявністю пільг і гарантій, які надані державою. Особи, які не досягли повноліття мають бути захищеними, і їхньому всебічному розвитку не повинна перешкоджати трудова діяльність. Тому є доцільним в проекті Трудового кодексу України імплементувати досвід правового регулювання праці неповнолітніх осіб зарубіжних країн.

Список використаних джерел

1. Європейська соціальна хартія (переглянута) URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_062
2. Конвенція МОП № 138 “Про мінімальний вік для прийому на роботу”, 1973 URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/993_054.
3. Васильева Н. В, С. Н. Щеглова. Подросток и работа: как уберечь себя от эксплуатации. М.: Социум, 2001. 30 с.

▪ Міжнародний досвід правового регулювання охорони праці неповнолітніх як можливість імплементації в трудове законодавство України / Бачук В. Б. // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2019. – № 1(19) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2019/n1/18bvbvtzu.pdf>.

4. Кодекс законів про працю України, редакція від 20.01.2018.
URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/322-08/page>
5. Трудовой кодекс Республики Беларусь / Консультант Плюс: Беларусь. ООО «ЮрСпектр», Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. Минск, 2012.
6. Трудовое поведение несовершеннолетней молодежи в рыночной экономике // Ломоносов – 2002: Международная конференция студентов и аспирантов по фундаментальным наукам, МГУ им. М.В. Ломоносова, 9-12 апреля 2002 Сборник тезисов. / Под общ ред. В.Н. Сидоренко и др. М.:МАКС Пресс, 2002
7. Кодекс праці Республіки Польща: неофіц. переклад. К., 2003. 163 с.
8. Трудовой кодекс Российской Федерации от 30.12.2001 г. № 197-ФЗ. Российская газета. 2001. № 256.

Бачук В.Б

Міжнародний досвід правового регулювання охорони праці неповнолітніх як можливість імплементації в трудовому законодавстві України.

В статті розглянуто аспекти правового регулювання неповнолітніх відповідно до чинного законодавства зарубіжних країн. Проаналізовано питання охорони праці неповнолітніх як особливого суб'єкту трудового права та пов'язані з цим проблеми. Акцентовано увагу на недоліках та прогалинах трудового законодавства України. Запропоновано усунення та вдосконалення правових норм щодо захисту праці неповнолітніх.

Ключові слова: охорона праці, неповнолітні, трудове законодавство, правове регулювання, міжнародний досвід, легка праця.

Бачук В.Б.

-
- Міжнародний досвід правового регулювання охорони праці неповнолітніх як можливість імплементації в трудове законодавство України / Бачук В. Б. // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2019. – № 1(19) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2019/n1/18bvbztzu.pdf>.

Международный опыт правового регулирования охраны труда несовершеннолетних как возможность имплементации в трудовое законодательство Украины

В статье рассмотрены аспекты правового регулирования несовершеннолетних соответствии с действующим законодательством зарубежных стран. Проанализированы вопросы охраны труда несовершеннолетних как особого субъекта трудового права и связанные с этим проблемы. Акцентируется внимание на недостатках и пробелах трудового законодательства Украины. Предложено устранения и совершенствования правовых норм по защите труда несовершеннолетних.

Ключевые слова: охрана труда, несовершеннолетние, трудовое законодательство, правовое регулирование, международный опыт, легкий труд.

Bachuk V.B.

International experience of legal regulation of minors safety and health as opportunity for implementation in labor legislation of Ukraine

The article deals with the aspects of legal regulation of minors in accordance with the current legislation of foreign countries. The issues of labor protection of minors as a special subject of labor law and related problems are analyzed. Attention is drawn to the shortcomings and gaps in the labor legislation of Ukraine. Proposed removal and improvement of legal norms on protection of minors' labor text.

Key words: labour protection, underage, labor law, legal regulation, international experience, light work.

-
- Міжнародний досвід правового регулювання охорони праці неповнолітніх як можливість імплементації в трудове законодавство України / Бачук В. Б. // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2019. – № 1(19) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2019/n1/18bvbztu.pdf>.